

Eucharistická úcta na kresťanskom Východe (Štvrtá časť)

Lucia Laudoni

7. októbra 2024 ✝ Cirkev

---

predchádzajúce časti:

Eucharistická úcta na kresťanskom Východe (Prvá časť)

Eucharistická úcta na kresťanskom Východe (Druhá časť)

Eucharistická úcta na kresťanskom Východe (Tretia časť)

***

Kontemplácia nerovná sa rozjímanie. Latinské *contemplor* je vhodné čítať ako kompozitum (zložené slovo) tvorené prepozíciou *cum* a substantívom *templum* (chrám). Pojem kontemplovať sa dá vysvetliť ako „vstúpiť do chrámu“ (*in templo*) a „žiť s chrámom“ (*cum templo*).

Kontemplácia už zo samej podstaty slova vedie do chrámu. Tým chrámom môže byť rovnako srdce, ako aj rozum človeka, preto je kontemplácia spoločným synergickým aktom srdca a rozumu.

Postklasická forma slovesa *contemplare* indikuje atelický, teda časovo neohraničený dej, pretože Božie pravdy je možné kontemplovať *ad infinitum, ad perpetuitatem*, nekonečne a nevyčerpatelne, nie však bezcieľne. Kresťanská kontemplácia otvára dvere Bohostánku, v ktorom nás čaká nekonečný Pôvodca a nekonečný Cieľ kontemplácie.

Štvrtá časť nášho seriálu o eucharistickej úcte v kontexte byzantskej spirituality je venovaná dvom pozoruhodným eucharistickým zázrakom. Prvý priviedol do Cirkvi saracénskeho obchodníka, druhý priniesol pokoj pochybujúcemu kňazovi, ktorému sa zjavila Bohorodička ako učiteľka eucharistického života.

Ježiš Kristus - Chlieb života.

Zdroj: Uriel 1022 / commons.wikimedia.org

Dvanásť tiav a dvanástoro *Kyrie*

Istý sýrsky emir poslal svojho synovca do Diospolu (Διαπολίς – jedno z antických miest zasvätených Diovi) obchodným záležitosťami. Keď prechádzal okolo gréckeho chrámu svätého Juraja, napriek protestom kňazov priviedol do chrámovej lode karavánu dvanástich tiav. Len čo zvieratá vstúpili do kostola, padli mŕtve na zem.

Číslo dvanásť môže byť narážkou na dvanásť procesionálnych *Kyrie eleison*, ktoré ambroziánska liturgia prevzala z byzantských ekténií. Keď naše *Kyrie* neprednášame *corde humili*, so skrúšeným a pokorným srdcom, podobáme sa nerozumným ťavám, ktoré padajú mŕtve na zem ako naše, častokrát prázdne a bezduché, slová.

V ranom stredoveku bolo bežné, že vysokopostavené osoby vstupovali do monumentálnych priestorov bazilík spolu so svojím sprievodom vrátane koní, Cirkev však toto správanie ostro kritizovala.

Neželaná prítomnosť zvierat v chrámoch bola jedným z dôvodov, prečo sa vôkol presbytéria začali stavať vyvýšené stĺpové konštrukcie s architrávami (*pergulae, templa*, v gotickom období lektóriá), z ktorých sa na byzantskom Východe vyvinul kánonický ikonostas. Okrem teologickej a symbolickej exegézy tu zohrávali úlohu aj praktické dôvody, aby sa zvieratá nemohli priblížiť k oltáru a znesvätiť ho.

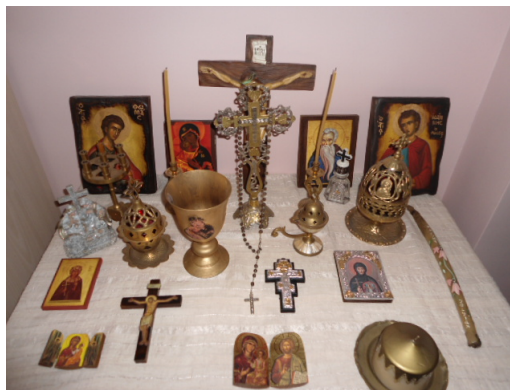
Tucet tiav v tomto príbehu symbolizuje zvrátenú túžbu Saracéna sprofanovať kresťanské kultové miesto a ponížiť kresťanskú vieru. Akt znesvätenia dramaticky kontrastuje s plnosťou (*totalitas*) Cirkvi, reprezentovanou dvanástimi apoštolmi. Keďže zvieratá po vstupe do chrámu náhle uhynuli, ich smrť anticipuje pád pohanských modiel a okamžitý zásah Boží *contra blasphematores*. Boh nekonal proti slobodnému rozhodnutiu Saracéna, ale konal tak, aby nedošlo k zneucteniu Jeho domu.

Signum tremendum

Príbeh o moslimskom Sýrčanovi má zaujímavé rozuzlenie. Na druhý deň prichádza na svätú liturgiu a pozoruje kňaza, ako pripravuje obetné dary. V tej chvíli má videnie, ako kňaz liturgickou kopijou (λόγχη) namiesto prosfory rozrezáva malé Dieťa a nalieva jeho krv do kalicha.

Vydesený Saracén prichádza za kňazom a obviňuje ho z úkladnej vraždy nemluvňata. Kňaz ho poučí o tajomstve Eucharistie a ukazuje mu, že na oltári nie je živý človek, iba chlieb a víno. Saracén, vidiac toto *signum tremendum*, prijíma kresťanskú vieru, zanecháva život obchodníka a odchádza na horu Sinaj, kde sa stáva mníchom.

Videnie emirovho synovca v skrátenej forme opisuje vo svojej monografii *Vývoj a štruktúra liturgie sv. Jana Zlatoústeho* gréckokatolícky kňaz Tomáš Mrňávek, ktorý sa odvoláva na Migneho *Grécku patológiu* (kázne prepodobného Gregora Dekapolitu). S touto naráciou sa stretávame aj na (už citovaných) stránkach Rumunskej pravoslávnej eparchie v Taliansku (<https://episcopia-italiei.ro>), či v hagiografickej zbierke *Byzantské legendy*, ktorá vyšla v českom jazyku v roku 2007.

Domáci oltárik východného kresťana.

Zdroj: Evangelidis / commons.wikimedia.org

K štylistickým prostriedkom, ktoré s obľubou používajú autori stredovekých exemplí (*gesta sanctorum*), patrí aj kontrast – antiteton a paradoxon. Exempler o saracénskom obchodníkovi je postavené na dramatickom napätí medzi (latentnou, budúcou) kresťanskou vierou moslima a neverou Božieho ľudu v chráme.

Tento eucharistický zázrak je z Božej vôle prístupný neveriacemu, no očiam pravoverných kresťanov zhromaždených na svätej liturgii je skrytý. Naša úvaha prirodzene vedie k pokore: hoci sme veriaci, nie sme hodní vidieť to, čo Boh vo svojej добрote môže zjaviť nevercovi.

Rozprávanie o moslimskom obchodníkovi vyniká aj motívom konverzie Šavla na Pavla. Treba však vedieť, že zázrak je síce „akcelerátorom“ konverzie moslima, ale nie je jeho príčinou. Tou je, samozrejme, Božia milosť, ktorá nechce záhubu hriešnika.

Bohorodička - Učiteľka eucharistického tajomstva

Žil raz v krajine Alamanov (starogermánsky kmeňový zväz v polabskej oblasti) istý kňaz menom Pelagius. Bol veľmi zbožný, no trápili ho pochybnosti o reálnej prítomnosti Krista v Oltárnej sviatosti. Pelagius bol veľkým ctiteľom Panny Márie. Prosil ju, aby mu objasnila tajomstvo Božej obety.

Jedného dňa, keď slúžil svätú liturgiu a spomínal meno Bohorodičky predpísané v malej ekténii, uvidel, že prosfóra zmizla z diskosu. Pri oltári však stála sama Bohorodička a držala v náručí malého Ježiška.

Božia Matka povedala kňazovi: „Toto Dieťa je Stvoriteľom všetkého. (...) On aj dnes, každý deň, z veľkej lásky k ľuďom podivuhodným spôsobom (zázračne) zostupuje na chlieb a víno a prináša ich (tzn. sviatostné dary) na posvätenie ich (tzn. ľudských) duší. Hľadaj Ho teda bez strachu, aby si videl, že je tu skutočne prítomný s telom aj krvou tak, ako som Ho porodila. To sa deje s chlebom a vínom, keď sa slúži svätá služba. Ale pretože človek nemôže jesť surové ľudské mäso a piť ľudskú krv, Všemohúci sa múdro obetuje (ponúka, dáva sa) v podobe (pod spôsobom) chleba a vína, aby z Neho každý mohol mať účasť. Prijmi ho aj ty s Božou bázňou (nábožne) a s vierou, pretože kto prijíma (doslova: ochutnáva) dôstojne, stáva sa účastníkom Jeho slávy.“ Po týchto slovách nebeská Cisárovna položila Jezuliatko na oltár, poklonila sa Mu a zmizla.

Príbeh o kňazovi Pelagioví je pozoruhodným svedectvom o prítomnosti byzantského obradu na území starých Germánov, ktoré si tradične spájame s latinskými misiami. Unikátnosť tohto rozprávania však spočíva v niečom inom: v esenciálnom spojení mariánskej a eucharistickej úcty.

Vizuálne spojenie chrámového svietidla a ikony Bohorodičky ako darkyne Kristovho svetla.

Zdroj: pixnio.com

Bohorodička sa zjavuje v pozícii nebeskej Učiteľky, majsterky teologických vied, ktorá osvetľuje myseľ pochybujúceho kňaza tým, že ho vedie ku kontemplácii eucharistického Krista. Pelagiovo videnie dokazuje, že mariológia je neoddeliteľná od kristológie a protestantská polemika proti mariánskemu kultu nemá patristický základ.

Čo vlastne učí Panna Mária o Eucharistii? Jej slová majú formu krátkej adhortácie – poučenia a povzbudenía, ktoré je autoritatívne a zároveň láskavé. V tejto nebeskej adhortácii Presvätej Bohorodičky rozlišujeme tri hlavné myšlienkové línie.

Kenóza

Prvou z nich je dôraz na kenózu (*κένωσις*, „seba-umenšenie“, pokorné „seba-odovzdanie sa“) Stvoriteľa, ktorý podivuhodne „zostupuje na chlieb a víno“ („*coboară în chip minunat, asupra pâinii și a vinului*“).

Rumunský text exempla, dostupný na webe episcopia-italiei.ro, obsahuje predložku *aspura*, ktorá je v rumunskom jazyku pozostatkom latinskej konštrukcie *ad supra*. Štýlémy prítomné v texte vedú k záveru, že Všemohúci nezostupuje „do“ (do vnútra, do podstaty) chleba a vína, ale „na“, resp. „nad“ predloženú matériu, akoby tou matériou prikrýval Seba samého. To už implikuje akt prepodstatnenia, ale s pomocou jazykového registra východnej teológie.

K významom rumunskej prepozície *aspura* podľa výkladového slovníka patria aj tieto: vziať na seba (*a lua aspura sa* – v tomto prípade zobrať na seba podobu chleba a vína), smerovať k niečomu a nad niečo, pôsobiť nad mieru (*peste măsură* – napríklad pôsobiť mimo prirodzeného poriadku prírody, ale nie v rozpore s ním). *Aspura* sa vyskytuje aj vo vetách vyjadrujúcich myšlienku dominancie alebo nadradenosti, superiority („în fraze în care se exprimă o idee de dominație sau de superioritate“), porov. <https://dexonline.ro/intrare/asupra/3863>

V latinčine, ktorá je jazykovou „matkou“ rumunčiny, sa slovo *supra* uplatňuje v pozícii adverbia alebo prepozície, resp. v komparatívnom zmysle (*supra quod*). Môže poukazovať na to, čo presahuje výšiny a hlbiny (*supra modum altitudinis*). Z množstva významových nuáns vyniká spojenie *supra omnia* – nadovšetko. Eucharistia je realita presahujúca všetko. Aj jedna jediná predložka tak môže mať funkciu zvestovateľa dogmatickej reality.

Realita

Druhým aspektom videnia kňaza Pelagia je akcentovanie reálnosti bohoľudskej Osoby, aby sa predišlo nesprávnemu chápaniu Eucharistie ako opisnej metonymie. Teológovia vzdelaní v klasickej rétorike mohli ľahko podľahnúť pokušeniu interpretovať eucharistický kánon ako literárny trópus.

Bohorodička v citovanom príbehu koná takým spôsobom, aby služobníkovi oltára ukázala, že Eucharistia nie je básnická *figura loquendi*. Nie je to synekdocha v zmysle *symbolum pro re* (symbol namiesto veci). Bohorodička vysvetľuje malovernému kňazovi, že Eucharistia je oslávená Osoba.

Moment oslávenia Pána je obsiahnutý vo vianočnom tajomstve. „*Este adevărat cu carne și sânge, așa cum L-am născut*“ doslova značí „je skutočne (pravdivo, naozaj) s telom a krvou tak, ako som Ho porodila.“ Panna Mária poukazuje na hlbokú soteriologickú väzbu medzi tajomstvom zrodzenia (Vianoce) a kalvársnym tajomstvom vykúpenia (Pascha).

Jedna z postbyzantských ikon, ktoré alegoricky sprítomňujú eucharistické slávenie.

Zdroj: Tzim 78 / commons.wikimedia.org

Rumunskí etymológovia rozoznávajú v substantíve *adevăr* (pravda) latinskú konštrukciu *ad de verum*, ktorá síce nie je klasická a gramaticky korektná, zato však zdôrazňuje, že pravda je reálne zdieľateľná v priestore (ablatívna predložka *de* a akuzatívna predložka *ad* je „diferenciátorom“, rozlišovateľom smeru od niekoho a niekam), porov. <https://dexonline.ro/definitie/adev%C4%83r>

Orthodoxná, pravdivá viera sa zjavuje a smeruje od Krista k dušiam, je teda dokonale zdieľateľná, ale nič zo seba nestráca. Platí to aj o Eucharistii, ktorá je vlastne „diferenciátorom“ (rozlišovateľom, skúšobným kameňom) kvality kresťanského života.

Sebaobetovanie

Tretím rozmerom Máriinho posolstva je myšlienka obety. Eucharistia je skutočná obeta, čo je v pôvodnom texte vyjadrené pomocou rumunského verba *a oferi*. Toto sloveso sa často prekladá slovami ponúknuť, poskytnúť, jeho latinský koreň (*offerre*) má však jasný sacrificiálny príznak: darovať sa ako obeta.

Pripomeňme si, že v archaickej slovenčine existoval latinizmus *ofera* – milodar na cirkevné účely (láskavý čitateľ si to môže overiť v slovníku na stránkach Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra: <https://slovník.juls.savba.sk>).

Nakoniec treba zdôrazniť, že Najčistejšia Panna prekvapivo kladie cnosť nábožnosti (v rumunskom texte máme dočinenia s termínom gréckeho pôvodu *evlavie*) na prvé miesto, až potom hovorí o viere. Prečo? Zbožnosť vieru umocňuje a ozdobuje, kým viera bez zbožnosti je iba mŕtvou literou.

Pri pozornej recepcii textu zaujme aj prítomnosť slovesa *gustare*, ktoré má v rumunčine podobu *a gusta*: „*acela care gustă cu vrednicie*“ („ten, ktorý ochutnáva dôstojne“). Eucharistiu je možné prirodzene ochutnať (*gustare*) bez toho, aby sme sa stali – ako vravia pohanovia – kanibalmi. To vytvára asociáciu so známym psalmodickým veršom „*Gustate et videte quoniam suavis est Dominus*“, v preklade „Skúste (doslova: ochutnajte, zakúste) a presvedčte sa (vidte, hľadte), aký dobrý (láskavý, nežný) je Pán“, porov. <https://www.mojabiblia.sk/svatepismo/19/zalmy-kapitola-34/katolicky-preklad/>

Keďže eucharistická úcta je na byzantskom Východe integrálne spojená s liturgickým slávením, v pokračovaní tohto seriálu sa okrem iného zamyslíme nad liturgickým významom eucharistických zázrakov v konštantínopolskej tradícii.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/eucharisticka-ucta-na-krestanskom-vychode-stvrta-cast/>